

## **Santi Onaindia: *Oroi-txinpartak***

2009. urtean, Santi Onaindia euskaltzalea eta euskara-sustatzailea jaio zela ehun urte betetzen direnean, esku-eskura izan dut haren *Oroi-txinpartak* izeneko liburuak.

Mintzo da han Amorotoko semea, bizitzaren nondik norakoak azalduz. Barne-barnetik erakusten dizkigu euskararekiko zituen kezka eta grina, eta, zer esanik ez, euskal kulturarako zaletasuna.

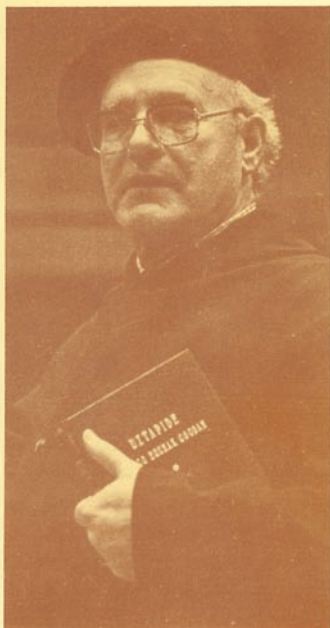
Jokaera horren erro sakon eta zabalak etxetik zetoziola ezin uka. Fraidegai egindako urteak, gerra eta horren ondorengo latzak... horra hor gertaerak, haren gogo bizia areagotu zutenak. Bide beretik, gerra osteko espetxealdia eta sufrimendua, nork bere herria defendatzearen ondorio gogorra.

Gero, Euskal Herriaren magalera osterera ere, ahal zuen moduan, euskara suspertzeko helburuarekin. Urte errazak ez ziren haiek izan, alajaina! Euskara zokoraturik, bazterturik, ilunpe osoan zegoen.

Santiago Onaindia, aldiz, karmeldar janzkerarekin, non-nahi eta noranahi euskararen zabaltzaile eta propagandista bikaina, ahoz eta idatziz, elizan nahiz gizartean. Garai hartako euskal liburuaren zerrenda urrian, berak jarri zuen lehen habea, Euskal Herrian bertan, *Mila euskal olerki eder* lan eskergarekin. Gerora ere, euskal liburuak ugari, berak idatzi, euskarara itzuli edota beste batzuei idatzaraziak. Hitz gutxitan adierazteko, esan dezadan, euskara eta euskal kulturaren bultzatzaile aparta izan zela, euskararentzat urte triste eta hits ziren haietan.

Horiek horrela, norbaitek galde dezake ea horretarako baliabide ekonomiko amaigabekoak zituen. Ezta hurrik eman ere. Orduko giroan euskarak ez zuen itzal handirik. Aita Santik, berriz, asma ahalak asmatu eta literatura-lehiaketetara bere burua aurkeztuta, handik eskuratzen zuen dirua, gero euskal liburuen argitalpenetan inbertitzeko. Horretan ere, ezohikoa Onaindia karmeldarra.

# OROI-TXINPARTAK



**EGIA DANA,  
EGIZU MAITA**



Esanak esan, norbaitek galdetuko balu zein ziren liburu-rik liburu, euskal kultura pizteko eta euskaldunekin harremanak izateko erabili zituen tresnak, zalantzarik gabe erantzungo nuke nik bi ikusten ditudala nagusi: lehena, *Karmel* aldizkaria, eta, bigarrena, *Olerti* aldizkaria. Bi-biok azpimarragarriak, eta, askoren kasuan, euskal aldizkari lehen-lehenak, euskarak aldian-aldian gure etxeetan bere presentzia nabarmentzeko.

Halakoen artean nago ni neu ere, Ereño-Gabikan jasotzen bainituen *Karmel* aldizkariaren aleak, hango abadea zen eta etxeko nuen Juan Kobeagak eta Justina Kobeaga haren aitzak artezki gordeak eta bilduak. Han ezagutu nituen nik hamaikaxo euskal idazle, lehengoak nahiz berriagoak. Han ere, gogoa piztu, gerogarrenean *Karmel* horretan idazteko eta parte-hartzaile izateko.

Juan Kobeaga izan zen, hirurogeigarren hamarkadaren azken urteetan, Santi Onaindiarengana eraman ninduen. Jardunean aritu ginen hirurok, Larran igaro genuen egun gogoangarri batez. Orduantxe ere, esku-eskura, hark eman zizkidan, labetik harakoak, euskal literaturaren lehen tomoak. Orri bitxiak, zin-zinez! Han ezagutu nuen bera, eta han izan nuen nire lehen hitzordua berarekin, gero ere sakondu eta finkatu zena, *Karmel* aldizkariaren kolaboratzaile izatera iritsi nintzenean.

Banekien nik, alabaina, haren ideiak eta euskalgintzan nagusi zirenak ez zetozela bat, euskararen ortografiari zegokionean. Duin eta zabal aldeztu zituen Aita Santi Onaindiak bereak. Urte batzuen ikuspegian, argi dago horrek ez diola meriturik txikiena ere kentzen bere lanari; are gehiago, lana bera goستن eta handitzen du, egun tradizio horiek euskara baituan txertatu behar ditugulako.

Aita Santiago Onaindia karmeldarra, euskalari sutsua, euskal suspertzaile nekaezina, eta guztion gomutan dagoena. Hitzez

eta idatziz jakin zuen hark euskara eta euskal kultura defendatzen eta laguntzen. Jakin dezagun guk ere, ehun urte geroago eta asmo berak gidaturik, hura eta haren modukoak ohoratzen eta goresten.

*Andres Urrutia*

### **Aita Xanti: Norberaren barne isilean bizirik!**

Aita Xanti Onaindia aipatzean haren hainbat ekimen eta lan da burura datorkiguna, denar ere harreman-mota ezberdinen bidez gauzatuz joan ziren ahaleginak. Halako harrera abegikor eta irekiko gizona izanik, karmeldar honen lagunarte-ingurua zabala izan zen, fraideen artean, noski, baina era berean kultur eta euskara-munduan.

Behin baino gehiagotan topo egin genuen elkarrekin, han eta hemengo topaleketan, baina harreman pertsonal hori ez zen izan adiskidetasun iraunkor batean zaindua, noizbehinkako hitzorduetakoa baizik.

Hala ere, nire gaztaroko euskaltasun pertsonalaz lekukotasunik eskatu zaidanetan, Xanti Onaindia ia beti aipatu izan dut, adibidez azken egun hauetan Amerikarako bideo-grabaketa bat egin behar izan dudanean.

Aita Xanti bere *Karmel* eta argitalpenekin hasi berri zenean, mutikoa nintzen ni; argitalpen berri gutxi agertzen zen urte haietan, hagitz gutxi (gogoan duzue 1949an sortutako Itxaropenaren *Kulixka Sorta* hura?), eta hamazazpiren bat urte nituela suertatu zitzaidan Onaindiaren lanekin topo egitea.

Euskalgintzako mundu idatzirako lehen urratsak ematean, has-teko *Euzko-Gogoa*-k izan zuen nire baitan kultur leku behinena (geroxeago *Egan*-ek beste molde batean bezala). Bestalde, liburu

jakin bat dago, euskal prosa idatziaren gozamina eta bikaintasun posiblea erakutsi zizkidana: Axular-en *Gero* (1954an M. Lekuonak emandako edizioan, Villasanterenean baino lehenagotik). Filosofiko ikasketetan nebilela, euskal prosaren emaitza onik egon bazegoela erakutsi eta esku-eskuetan jarri zidana izan zen hori.

Baina, alde horretatik, Lekuona baino lehen, niretzat Onaindia dago. Zer dela eta?

Euskal Literaturaren Historia ezagutzen ez genuenean (Orixe-ren gerra-aurreko *Edestia* ez zen gazteonganaino heldu, eta artean Villasanterena ez zegoen idatzita), iraganeko idazle on bat ez ezik olerkari-andana ederra ere bagenuela erakutsi zigun liburu hura da niretzat gogoangarriena: *Milla euskal olerki eder* (1954). Paper finean inprimatua, ehunka orrialdekoa, mila olerki zekartzana, Jainkoak daki zenbat ordu eta sos kostatako argitalpen miretsia.

Orain baino olerki gehiago irakurtzen nuen urte erabakigarri haietan Aita Xantiren argitalpen hori, geroko *Olerti* (1959) eta gainerakoak baino, nire euskal kultur-segurutasunen euskarri bat izan zen, inoiz ahaztu ez dudana, eta neure buruari “*Izan ere bagara!* esateko balio izan zidana.

Gau ilunduan, bat-bateko oinartzargi gertatu zen antologia hura niretzat, urtez urte eta belaunez belaun euskaraz egindako lauzpabost mendeko olerti-ibilaldi historikoaren lekuko haragiztatua izan zen *Milla euskal olerki eder*.

Aita Xantik asko eta ugari idatzi zuen, baina “nire” Xanti Onaindia, argitaratzaile hori da, bizitza osorako zirrara hori indarrean utzi zidana. Haren jaiotzako ehungarren urte honetan, egiaz dago, bada, bizirik eta neugan Aita Xanti, barne isilean baina zinez bizirik. Egokiera honetan, aitopen txiki baina niretzat baliozko hau izan bedi bihotzez eskaintzen diodan nire omen-gorazarrea.

*Joseba Intxausti*  
2009-09-24

## Aita Xanti Onaindia

Gerra aurre eta osteko giza-emakume haiek bazuten hitz gutxitan esaten zaila den zerbait berezia, nere irudiz: xarman-garriak ziren, buruz jantziak eta bihotzandiak, ausartak eta zorrotzak aberriaren eta euskararen mundu honetan. Lizardi, Lauaxeta, Orixe, Jautarkol, Joseba Zubimendi, Luzear eta jende horren lanak irakurri ditudan bakoitzean tximak zutitzen zaizkit oraintxe ere.

Xanti Onaindiarengana bildu behar dut ordea. Eta zaila egiten zait gizon irribarretsu eta argi haren balio literarioaren laburpen bat egitea hemen, sentimentuek itsutzen baitute baten jakinduria laburra. Izan ere, hura gogoratzean, gerra osteko haren balio literario guztien gainetik gizon oso abertzale eta maitagarri baten irudia datorkit gogora bete-betean. Larreako komentuan elkarrizketa luzea egin nion behin batean, Loiolako irratirako, hartaz eta huntaz patxada ederrean hitz eginez. Eta luma zorrotzekoa ez ezik hitz-jario ederrekoa ere iruditu zitzaidan huraxe. Nabarmen zenez, ondo maiteak zituen literatura, poesia, bertsolaritza eta euskal kultura orohar. Hitz egiten eta idazten egokia eta ugaria zen, guztiz oparoa... Bestela nola idatziko zuen idatzi zuen adina?

1993an, bertsolariek eta bertsozaleek Alfontso Irigoien eta bioi Donostian egindako omenaldi egunean hitz egin nuen azkenengo aldiz; zorionak ematera joan nintzaion, halako omena ondo merezi zuela sinestuta, eta erdi lotsatzen eskerrak eman zizkidan “neuk ez neban holakorik merezi, Joxemari!” esanez.

Gerra osteko bere lan eder batetik izan nuen nik haren lehenengo ezagutzea, artean hamasei bat urte nituela. Gabirian ikasle nintzen, eta euskeraz irakurri genezan animatzen gintuzten gure irakasle aita Larrarte zenak eta Sarasolak. Eta behin Txomin Agirrerren *Garoa*, hurrengo batean Orixeren *Euskaldunak* edota Xanti Onaindiaren *Milla euskal eder* liburu eder hu-

ra opari ekarri zizkidaten, Erregeenetan. Ez nintzen hasarre, alajainetan! Eta goitik behera irakurri nituen denboraz.

Gogoan dut *Milla Euskal Olerki eder* liburu lodi eta bete-be-tea 1955eko urtarrilaren lehenetan eman zidatela. Eta edukinez eder/handi baina itxuraz pobre samar iruditu nonbait eta aza-lez dotorexeago kuadernatzeko eskatu nuen, merezi ere bazuela-ta halako liburu batek –Handik urte batzutara badakidan norbaitek eskatu zidan liburua, eta orain ez naiz ausartzen itzultzeko eskatzen, nongo liburu-apalan dagoen ondo badakit ere. Gainera, beste nonbaitean faltako da haren ordaina. Bar-katu!–.

Goitik behera irakurtzen hasi eta *Milla Euskal Olerki eder* li-buru handi hari esker ikasi nuen gure Euskal Herri honetan hainbat olerkari izan zela lehen ere, eta Migel de Unamuno ere poeta izan omen zela inoiz –nolabaiteko euskal poeta baina–, eta olerki eta poesia asko idatzi zela gurean. Gure herriko apaiza zen Jautarkolen olerkiak ere halaxe irakurri ahal izan nituen lehenengo aldiz. Eta Loramendirenak, Lauxetarenak, Eusebio Erkiagarenak...

Handik urte askora, ikasle nintzela jaso nuen *Milla Euskal Olerki eder* liburu hura argitaratzean zer asmo zituen galdetu elkarrizketa batean, eta “Poesia dala esango neuke herria gehienik zuzpertzten eta lotatik esnatzen dabena. Eta orain urte batzuk liburu hori argitaratu nabenean bazan holako zerbaiten premiña gure artean. Olerkia beti atsegin izan zait, eta uste dut besteei ere atsegin izango zaiela neri atsegin zaidana”, erantzun zidan.

Baina gehiago ere ikasi nuen liburu hari esker, aita Luis M. Larrartek kontatu baitzizkidan Onaindiatarren gerrako istorioak eta balentriak, artean ez nekien-eta aita Olaso ere familia hortakoa zenik, nahiz eta ordurako entzunak nituen Radio Pariseko haren zenbait hitzaldi. Eta handik aurrera aita Xantiren bali-o literarioak baino gehiago estimatu nituen hark Euzko Guda-

**S. ONAINDIA**



**OLERKI GUZTIEN BILDUMA**

**Edizioaren prestatzaille :**

**JULEN URKIZA**



rostean kapilau zela egin omen zituenak eta haren aber-tzaletasun zintzoa –esnatu berria izaki ni alor horretan–.

Aita Xanti Onaindiak oso maitea zuela esan dut gure bertsolaritza eta bertsoa. Eta horren lekuko dira berak idatzi zuen *Gure bertsolariak*, *Enbeita'tar Kepa* eta beste hainbat lan bikain ere, *Karmel*, *Olerti* eta bestetan idatzi edo idatzarazi zituenak ahazteke. Liburu zaharrak ikertu eta astinduz, berri-ri, luze eta zabal kontatu zizkigun antzinako Egipton, Txinan, Japonian, Indian, Grezian, Erroman, Frantzian, Espainian, Portugalen eta abar izan omen ziren bertso-lari-koblakarien kontuak ere.

Eta bertso-baratze horretan egin zuen lanagatik, aita Xantik bertsolaritza eta bertsoa maite zituelako, Gaurdia Zibilak Andremari Pilarikotan (Andremari Garotakotan, gurean) jai egiten omen zutela eta urriaren 12an bertsolari eta bertsozale asko Markinan bildu ohi ginen urtero, aita Migel Mari Juaristiri esker; eta 1970eko nire hitzaldi kaskar hartan esan nuena idatzita aurkitu dut, *Bertsolari* izeneko aldizkari bat sortu behar genuela-ta. Hitzez hitz zera nioen:

“Eta zuzendari nor izandatuko dugu? Gaur hementxe elkar-  
rren artean erabaki beharko genuke hori ere. Baina ideia beza-  
la balio baleza, Larreako aita Xanti Onaindia langile porrokatua  
dela uste dut, eta lan hauetan ondo jantzia eta ikasia. Prest le-  
goke gainera lehenengo urteetako urratsak markatzen hasteko.  
Orain arte *Gure bertsolariak* izenekoa, *Mila euskal olerki eder*  
eta beste lan eder asko egina da alor honetan. Denporaz ere  
gutako edozein baino lasaiago ibiliko dela nago (eta nik ez  
nuke esango fraileak alperrak direnik). Ez du kontu zorrotzak  
hartuko dizkion emaztekiaren beldurrik ere izango...”.

Eta, zapla! bere izena proposatu nuen aldizkari horren zu-  
zendari izateko, hiru-lau egun lehenago hitz eginda. Inork ez  
zuen esan ezetzik, baina ez genuen proiektua martxan jartzeko  
hainbat adore izan, eta hartan gelditu zen ordukoz.

Gaur, lerro apal hauek idaztean, garrantzitsua eta esker onekoa iruditzen zait sekula inork aipatuko ez dituen anekdotak hauek gogora ekartzea aita Xanti Onaindiaren gorantz.

*Joxemari Iriondo  
2009ko irailak 24*

### **Zorionak Aita Santi**

Aita Santi Onaindia (1909-1996) orain dala ehun urte jaio zan 1909. urteko epailaren 24an, Amorotoko Atxuriarte base-rrian. Ondo dagokio benetan bere abizen “On-andia,” bada euskal literaturarako, eta esparru honetan batez ere gure gerra-osteko poesiarako, opari ona izan zan, aldizkari sorkuntzan, literaturaren histori esparruan, bere poesi kreazioan, olerki itzulpenetan, literatur antologiaren lanetan, eta dibulgazio-ikerketa arloan. Euskal Literaturan idazlerik emonkorrenetakoa izan genduan bai prosa eta bai olerki alorretan. Lankortasunaz aparte, haren giza balore batzuk azpimarratu nahi neukez: abegikortasuna, ederzaletasuna, naturarekiko maitasuna, arpegiko irribarre atsegina, bizitzarako zeukan baikortasuna eta haurren halako inozotasun berezia. Ondo merezita jaso ebazan “Ohorezko euskaltzain” izendapena 1979an eta 1990ean “Eusko Jaurlaritzak emon eutson “Euskal Letretako Merezimenduzko Saria”, euskeraren alde egindako lanagatik. Zorionak bada Aita Santi zeure “ontasun” eta “handitasunagatik” eta aurten betetzen dalako zeure jaiotzaren mendeurrena.

“Kirikiño” Batailoiko kapeilaua izateagatik, atzerriratzeak eta espetxeak jasan ebazan eta bihotz onekoa izan zalako,

Dueso, Langraiz, Dueñas Karmona presondegietako zigorrak ez eben haren bizitza garraztu, eta kristau fedean oñarriturik Nazaretoko Jesusen Berri Onaren jarraitzaile sutsua izan genuan beti, hil arte 1996an. Gasteizen zendu zan urte honen otsailaren 11n.

Haren ekoizpenaren artean lau lan azpimarratu nahi nekez batez ere: *Milla euskal-olerki eder* (1954), bi aletan); *Oleriti* (1959) aldizkaria; poesigintza pertsonala, (*Olerki guztien bilduma*, 1989) eta *Euskal Literatura* (sei aletan sailkatua: 1971-1990).

### *Milla euskal olerki eder.*

Hogeigarren mendearen bigarren zatian eta euskal literaturaren baratzean, liburu bat arrakastatsua izan baldin bazan haxe izan zan. Frankismoaren denboraldi luze eta garratz haretan, 1950. hamarkadan euskera ikasi eta suspertu nahirik zebilen jende askorentzat, 1175 orrialdeko antologia hau euskal literatur erreferentziarik onenetakoa bihurtu zan eta gaur egun ere horrela jarraitzen dau. Pozgarria izan zan benetan euskaltzale askorentzat lehenengo aldiz geure idazle eta bertsolariekin topo egitea: Etxepare, Oihenart, F. Arrese Beitia, S. Arana, P.T. "Etxaun, J.B. Elizanburu, "Zaldubi", "Xenpelar", "Bilintx", J.M. Iparragirre, P.M. Otaño, K. Enbeita, "Basarri", "Txirrita", L. Akesolo, J. Zaitegi, "S. Mitxelena, T. Monzon, "Xalbador", "Iratzeder", J. Mirande, J.M. Lekuona, etab. Liburu hau izan genduan Aita Santiren lehenengo lan handia eta etorkizunean osperik handiena emon deutsona.

### *Oleriti (1959-1991).*

Gerra-osteko basamortu lehor haretan, olerki aldizkari baten beharraz konturaturik eta J. Zaitegiren Guatemalako *Euzko-Gogoa* (1950-1956) aldizkaria desagertu zala egiaztaturik, aldizkari barri bat plazaratzea erabagi eban. Zornotzako La-



rreako karmeldarren komentua izango zan kokagune egokie-na eta bera sortzaile, zuzendari eta belaunaldi ezberdin biren arteko zubigilea. Hainbat euskal idazlerekin hartu-emon be-roak izan ebazan. Zerrenda luze honetan agertzen dira. G. Manterola, N. Etxaniz, “Bordari”, “Zeleta”, E. Erkiaga, A. Zubikarai, B. Aurre-Appraiz, S. Muniategi, etab. eta bestean, garai berriko poeta gazteak: (J. San Martin, G. Aresti, J.M. Lekuona, B. Gandiaga, J. Azurmendi, P. Iztueta, L.M<sup>a</sup> Mujika, etab.). Neure eritziz, *Olerki* izan zan poesiaren arloan Euskal Herrian izan dugun aldizkaririk osoena eta onena. Horrez gainera, aldizkari honen inguruan Francoren polizia galazotako hainbat batzar antolatu ebazan euskal literaturaren onerako. Olerkari eta olerkarien sustatzaile izan genduan Aita Santi, inolako zalantzarik gabe. Poesiagintzaz aparte, garrantzitsuak izan ziran Literatur Lehiaketak eta “Larreako Eguna” gogoangarriak euskal literatura berbiztu eta poeta gazteen olerkiak argitaratzeko.

*Poesiagintza pertsonala. (Olerki guztien bilduma (1989))*

Beste idazleen liburuak euskeratzeaz eta argitaratzeaz gain, bere lan propioa egiteko beta ere izan eban, bai prosan eta bai olerkian. Aita Santik gaztarotik eroian barru-barruan poesiarako grina eta euskal kantutegiko doinu politak dastatzeko guraria. Ez da harritzekoa, bada, haren poesiagintzan gerra-aurreko hiru olerkari haundien eragiña (“Lizardi”, “Orixe,” eta “Lauaxeta”) nabarmentzea Lehenengoaren lirikotasunaren zantzuak errez nabaritu daitezke; bigarrenaren erlijiozko gaietarako jokera ere nabarmena da eta, azkenez, hirugarrenaren Bizkaiko euskalkiaz eta teknikaz baliatu zan gipuzkera baztertu barik. Ez zan heldu hirukote honen mailara, baina erruz idoro geinkez irudi eta metafora politak haren olerkietan. Liburu honek 318 olerki ditu eta zati bi nagusitan sailkatuta dago: “Goiznabar” eta “Nere Baserria”.

# KARMEL



«Oleri» (1959-1993), Julen Urkiza

Euskarazko atalak Arantzazuko Andra Mariari buruzko liburu ezezagun batetan, *A. Unzueta*

N. Etxanizen gutun bat Gobernadoreari, *J. M.<sup>a</sup> Arrizabalaga*

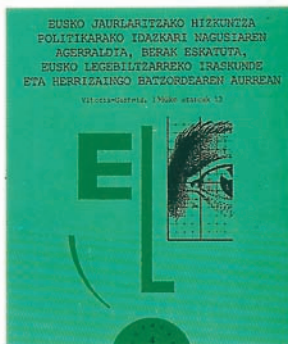
Benetako barruko pake bideak astertzen, *K. Agirre*

Eleiza Katolikua-ren Katezismoa, *A. Olea*

Unibertsitateko arazo luzea, *P. Uribarren*

Itxas lapurrak?, *A. Zubikarai*

Letra gozoak, *M. Ugarte, E. Erkiaga Legor*



1993-1

Urtarrila - Martxoa  
203. zenbakia



*Euskal Literatura (1971-1990)*

Baten batek esan daike lan hau, egungo literatur historiografiaren ikuspegitik begiratuta, ez dagoela gaurkotuta eta ez dala garrantzitsua. Baina, nire ustez, S. Onaindiak bertan emoten dauan informazioagatik soilik, (L.Villasanteren *Historia de la Literatura vasca* (1961) liburuari gertatzen jakon modura) obra luze hau itzelezko altxorra da eta iraganean guztiz onuragarria izan zan euskaltzale guztiontzat, literaturazale eta baita ere hizkuntzalarientzat.

Haren literatur lanen artean aipagarriak dira baita ere: *Gure Bertsolariak* (1964), *Enbeita Oleskaria* (1965), *25 antzerki labur*, (1985), *Gure Urretxindorra: Enbeita tar Kepa* (1971), *Oroi-Txinpartak* (1988), etab. Itzultzaile gisa ere lan oparoa egin eban Aita Santik: Homero, Dante Aleghieri, W. Shakespeare W. Goethe, Avilako Teresa, Lope de Vega, M. A. Asturias, R. Darío, R. Tagore, G.A. Becker, J. Verdaguer, W. Whitman, M. de Unamuno, A. Trueba, P. Baroja, A. Machado, J. Ibarbourou, G. Mistral, P. Neruda, F. García Lorca, "Lauaxeta", V. Huidobro, G. Papini, B. L. Pasternak, etab.

Amaitu dagigun lan hau kontutxo batekin. G.Aresti eta S.Onaindia ez ziran eritxi bardinekoak alor batzuetan. Hala ere, egun batean, karmeldarraren bihozberatasunak ikuturik, bilbotar poetak berba pozgarri hauek bialdu eutsozan. Hauxe dinto: "Orain arte ez dot berorren bearra begi onakaz ikusi baiña: Biba Aita Onaindia;"Guk ere deadar bardina egingo dogu: Gora Aita Santi eta Zorionak;

*Gorka Aulestia Txakartegi*

## Aita santi onaindia euskal literaturan

Aita Santi Onaindia euskal literaturan eta batez be gerra osteko aldian ipini deuste gaia. Oratuko deustat horri, baina beste gogoramen bat etorri jat eta horregaz hasi gurako neuke idazkitxu hau.

Aita Santi umetako sasoian daukat nik memorian gordeta. Gure auzoan, San Lorentzoren ermitea dago etxe ondoan, eta abuztuaren hamarrean, santuaren egunean, mezea egiten da bertan. Ni gaztetxua nintzala jaiak be egiten ziran, herrikoen bestean ia-ia, gaur gitxiagora etorrita badagoz be.

San Lorentzo eguneko mezea ez eban emoten herriko abadeak, eta orduan hondino abade bi egozan herrian. Larrako fraile bat ekarte zana ohiturea, eta, nire akorduan behintzat, aita Santi eta aita Luzio etorten ziran gehienetan, bata edo bestea.

Horrez ganera, urte baktxean maiordomo egiten ebanak etxera eroaten eban frailea bazkarirako konbidadu, eta halan egonda dago aita Santi gurean be bazkainten, jaieguneko banketean.

Niretzat, zetan esanik be ez, aita Santi fraile bat zana, mezarako etorten zana fraile bat, ez gehiago ez gitxiago.

Gerora Zornotzako Karmelora ikasten joan nintzanean, nahita ikasketa guztiak erderaz egin, aita Luis Arostegi euki neban irakasle, eta harek, erdal literatura ezeze, euskera eta euskal literatura be erakusten euskuzan. Hor topau neban lehengoz aita Santiren literaturarako alderdia, izan be, bere liburak erabilten genduzan, *Euskal elertia* (Amorebieta: Ibaizabal, 1978) teoriarako eta *Laminak* (Amorebieta: Santi Onaindia argitaldaria, 1978) irakurgai modura.

Ikasketetan aurrerago eta sarriago suertau jat Aita Santiren lana eskuartera edo haren lanetara jo behar izatea konsultak



egiten. Egia esan gauza asko izan da Aita Santi, idazle, ikertzaile, itzultzaile, argitaratzaile, kultur eragile... zer ez.

Behin honetara ezkerro, Aita Santiren ekarpenetatik literaturako gaitan nik alderdi bi nabarmenduko dodaz.

Bata da euskal literaturaren bibliografiarako egin dituan ekarpenak. Haren *Mila euskal olerki eder* gaur egun be antologia guztiz erabilgarri eta probetxugarria da. Lan hori argitaratu zanean, 1954an, euskerazko liburuak eskasak ziran, euskeraz zeozer leiduteko zaletasuna eukanak ez eukan errez egarri hori asetuteko lekua topatea. Ezta egileak berak be hor batu zan material guztia eskuratzeko be. Orduko eta hurrengo hamarkada bietako euskal irakurleentzat lan hori miragarritzkoa izan zan, eskuliburu ezinbestekoa. Hor ikusi eben askok lehenengoz euskeraz be literatura egin daitekela eta egin izan dala.

Bibliografiaren ganeko puntu honetan derrigorrez aitatu beharrekoa da Euskal Literatura sei aleko bilduma be. Aurrekoan testuak eurak irakurteko emoten baditu be, oingoan idazleen barri batzen dau, euskal literaturaren historia osotuz, mendez mende. Nor dan idazle eta nor ez erabagiteko nasai eta erizpide zabalagaz jokutzen dau, horregaitik hor dagoz beste inon topetan ez diran idazleen izenak eta ezagutzen diran datu apurrak. Sorne Unzueta *Utarsus*, Eusebio Erkiaga, Bernardo M<sup>a</sup> Garro *Otxolua* eta beste idazle batzuen ganean beharren ibili nazenean behin baino gehiagotan hor topau dot beste liburuetan baino laguntasun handiagoa.

Bibliografiaren zati hau amaitzeko, bertsolariei buruz eta Enbeitatarren ganean batez be egindako argitalpenak ekarriko dodaz gogora. Bertsolariak eta bertsoak gustukoak ditu eta literaturako idazlanen mailara ekarri ditu.

Bigarren alderdi bat be aitatu gura dot, idazleen eragile iza-tearena. *Karmel* eta *Olerti* aldizkariak zuzendu ebazan, urte-tarteka, agintarien baimenen arabera. Berak zabaldutako atean idazle zahar eta barriek topau eben sarbidea, euskerarentzako

# KARMEL

**Bizkaiko udalerrri txikiak: gogoetarako zenbait datu, Patxi Juaristi**

**Teresa Lisieuxkoa, Andoni Olea**

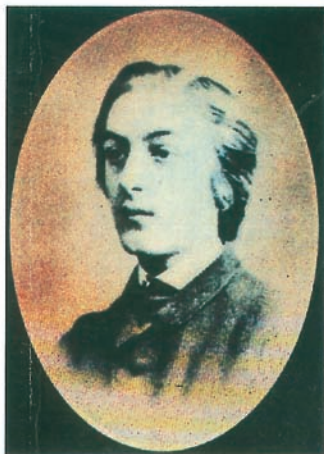
**Izen propioen deklinazioaren gainean, Mikel Kaltzakorta**

**Escribadu gazteentzako Eusquerazco Instruziñoiac, Mogelen Erara Moldatuac, Eskribau zaharra**

**Bilaketa baten prozesua, Ana Urkiza**

**Teresa Lixieuxkoaren hiru olerki, (Luis Baraiazarra)**

**Gerard Manley Jopkins (1844-1889), Luis Arostegi**



**Santi Onandia,**  
euskal letrei emana,  
*Luis Baraiazarra*

1996-1

**Urtarrila-Martxoa**  
214. zenbakia



hain urte ilunak izanik, argi eta ilusino izpi baterako bidea. *Olerti* aldizkariagaz batera Olerti-Egunak ospatu ebezan Larra-ko komentuan hirurogeiko hamarkadan. Euskal letretan izen handia euken idazleak han batzen ziran, elkar hartuta indarbarrituteko.

Aita Santik euskal gaiez beste pertsona askogaz izandako gutun-trukea argitaratuta dago *Eskutitzak euskal literaturari buruz* izeneko liburuan (1974). Nahikoa da horrerri begitu bat egitea zenbat euskaltzalegaz euki eban hartu-emona jabetzeko. Hor ikusten da argi zenbateraino eragile izan zan eta ze estima eukan idazleen artean.

Euskal literaturako urterik oparoenak, gerra aurreko euskal bizkundekoak, ezagutu ebazan, baina diktadurako urterik ilunenetan behar egin eban. Behar horren frutuak ondino be bialio handia dauke euskal literaturaren zirrikituak ezagutu nahi dituanarentzat.

*Igone Etxebarria*